

Az Életvitel és gyakorlati ismeretek műveltségterületről

A Nemzeti Alaptanterv (NAT) – hosszas politikai és szakmai vitát követően – előreláthatólag 1998. szeptember 1-jétől lép életbe. Ezzel a kor kihívásaira adott válaszul, egy új szemléletű életviteli kultúrát szolgálva, az Életvitel és gyakorlati ismeretek műveltségterület tanulósa/tanítása is kezdetét veszi iskoláink 1–7. évfolyamaiban.

Eparlament által törvénybe iktatott közoktatás-politikai dokumentum tíz műveltségterületbe rendezte az alpműveltség körébe tartozó tudást. Kilencedikként szerepel az *Életvitel és gyakorlati ismeretek* műveltségterület, melybe három műveltségi részterület tartozik. Az egyik a jelenleg is oktatott tantárgy, a *Technika*, a másik – mint új műveltségi részterület – a hazánkban korábban visszanyúló hagyományokkal rendelkező *Háztartástan*, a harmadik pedig az iskoláinkban szintén nem ismeretlen, immár tantárgyba szervezett *Pályaorientáció*.

Mindhárom műveltségi részterület az életre való felkészítést szolgálja, a többi műveltségterülethöz kissé eltérő, szintetizáló szemlélettel. Ezt az átfogó ismeretkört elsősorban az teszi sokrétűvé, hogy az élet szinte minden területéhez kapcsolódhat. Az életvitel tanítása nem egyszerűen „ismeretközlés”, nem is „barkácsolás”, hanem olyan *sokoldalú nevelés*, amely során a következő személyiségfejlesztő tevékenységek a meghatározók:

- a környezethez való alkalmazkodás;
- a természetes és mesterséges környezet óvása, ápolása, átalakítása;
- a társakkal való, különböző szintű együttműködés;
- az egyéni és közösségi felelősségvállalás;
- a problémafelismerés és -megoldás;
- az ismeretek alkotó módon történő felhasználása.

Mindent alátámasztja az az általános műveltségről vallott felfogás, miszerint a művelt ember nem az, aki minél nagyobb lexikális tudással rendelkezik, hanem aki ismereteit képes nemcsak rendszerezetten tárolni, hanem célszerűen felhasználni is. A műveltség elsősorban a *viselkedésformák rendszerezett összessége*, amely az embert képessé teszi a környezetében való tájékozódásra, a tevékeny alkalmazkodásra, illetve az abban rejlő lehetőségek feltárására. Hogy mindehhez gyakorlati képességek és készségek egész sorára van szükség, az nem kétséges. A releváns tudást hordozza magában a szóban forgó műveltségterület elnevezése is, és mindegyik részterület esetében ez áll a középpontban.

Kitekintés

Ha kitekintünk Nyugat-Európába és a tengerentúli fejlett országokba, akkor az iskolai nevelésben és oktatásban mindenütt találkozunk az életvitelre és a családellátó feladatokra való felkészítéssel. Az emberi élet teljességét véve alapul, egyfelől a munkahely szempontjából lényeges technikai készség fejlesztése, másfelől a kiegyensúlyozott életkörülmények megteremtéséhez szükséges tudnivalók ismerete, harmadrészt a pontos önismeret és a pályaválasztási helyzetbe hozás jön számításba e tekintetben. Mindez azt szolgálja,

hogy az emberek a munkahelyükön, illetve a szakmájukban – képességeik legkedvezőbb kibontakoztatásával – a lehető legjobban kihasználják munkaerejüket. Az iskolában éppen ezért szervezett oktatás során készítik fel a fiatalokat a megfelelő életvitelre és a családi életre. A nálunk újonnan megjelent Háztartástant a különösen fejlett országokban társadalompolitikai szempontból is igen fontosnak tartják. Japánban például mint munkaerő-regenerációs problémát kezelik, és nemre való tekintet nélkül minden gyereket kiképeznek

- a háztartás szakszerű vezetésére;
- a családi élet derűs körülményeinek kialakítására
- az idevonatkozó technikák elsajátítására.

Fontosság

Az életvitelt sokszor és sokan nevezték/nevezik *életművészetnek*. Az életművészet titkát már többen szerették volna megfejteni, ugyanakkor régóta tudott, hogy igen egyszerű dolgokról van szó. Mindennapi életünkben mégsem sikerül mindannyiunknak megfelelően kamatoztatni a tapasztalatainkat, s ezért gyakran szerencsétlennek érezzük magunkat. Hogyan tehetnénk túl magunkat ezen a lesújtó érzésen?

- Nagyon fontos, hogy ápolunk legyünk és a külsőnk gondozott legyen, ami befolyásolja életérzésünket és mások hozzánk való viszonyulásában is nagy szerepet játszik.
- Ugyanilyen fontos a lelki frissesség is, de vajon áldozunk-e erre elegendő időt?
- Amit adunk, azt kapjuk vissza. Barátságtalanok velünk szemben az emberek? Ha mosolyogva közelednénk hozzájuk, talán tőlük is ezt kapnánk válaszul.
- Úgy érezzük, hogy nem árad felénk elég bizalom? A bizalom olyan, mint a bankbetét: ha csak kivesszük belőle – csakhamar elfogy, betenni is éppily fontos.
- Mindenért felelősek vagyunk, ami életünkben történik. Jóllehet kényelmesebb más hibáztatni a történetekért, mégsem elszenvetői, hanem alakítói vagyunk sorsunknak.
- A tudatosan élt élet megoldást hoz problémáinkra.

Példáinkat tovább is sorolhatnánk. Az életvitel tudománya sok összetevőből áll. Rengeteg módszer áll az emberek rendelkezésére, de ha ezekből csak néhányat alkalmaznak, nem biztos, hogy mindez elegendőnek bizonyul minden problémájukra. A teljes rendszer feltárása nem kis erőfeszítést igényel.

Nem arról van itt szó, hogy az iskola még több feladatot vállaljon át a családtól, hanem sokkal inkább arról, hogy az iskola olyan *új ismereteket* nyújtson, amelyek a felnővekvő nemzedékhez a családban megcsontosodott vagy ki nem alakult szokások miatt nem juthatnak el másként.

Jól tudjuk, hogy az életviteli, s ezen belül a háztartási feladatokkal való állandó küszködés tartós konfliktusforrás a családban. Élete során minden embernek – tudatosan vagy öntudatlanul – számos értéket, normát, társadalmilag meghatározott szerepet kell elsajátítania. Csak ezek begyakorlása hozza az interiorizációt, s eredményezi azt a társadalmilag hasznos viselkedésformát, amely mindenfajta nevelés alapfeladatát jelenti.

Városon és falun, illetve fiúk és lányok számára egyaránt fontos a családellátó feladatokra, valamint az ezekkel járó felelősségre való nevelés. Az egészséges, derűs életkörülmények kialakítására vonatkozó technikák elsajátításával sok bajt, tragédiát (drog, italozás, agresszivitás, öngyilkosság) megelőzhetünk.

A családok életvitele nem lehet csak egyesek magánügye, hiszen a társadalom egészére kihatással van. A családi életvitel széles körű, a teljes életet felölelő tanítása tehát mindannyiunk ügye. Az életvitel területén történő magasabb fokú kulturáltság elérése nemzeti ügy, ennek iskolai tanítása igencsak időszerű feladat.

Az életviteli ismeretek és a háztartástant oktatása különösen fontos az elmaradott életvitelű néprétegek gyermekei esetében. Mivel ők munkaerőként sem képesek felzárkózni – sem képzettségben, sem magatartásban – a munkahelyi színvonalhoz, ezért számukra különösen fontos

a magánélet és a munkahelyi terület összekapcsolása egy életviteli vagy ún. háztartás-technika tantárgyon belül. Célunk, hogy tanulóink nemre való tekintet nélkül vegyenek részt a jövőendő életüket, majdani családi életük kiegyensúlyozottságát megalapozó iskolai gyakorlatban.

Amíg ugyanis az emberek alapszükségei nem változnak, addig a lehetőségeik is szűkösebbek. Emiatt is oly élénk az érdeklődés napjainkban egy gazdaságosabb életvitel iránt. Nem közömbös, hogy mit tudnak az emberek önellátóként, önmaguk megoldani, mennyit tudnak megtakarítani az egyes szolgáltatásokon stb. (pl. az egészséges táplálékot hogyan lehet olcsóbban biztosítani a családban, vagy a közüzemi étkeztetés helyett hogyan oldható meg az otthoni étkezés, továbbá hogyan valósulhat meg az egész nemzetgazdaságot érintő energiatakarékosság, aminek az országos problémákon túl már a globális világproblémák szempontjából is jelentősége van). Könnyen belátható tehát, hogy miért esik oly nagy súly a szóban forgó műveltségterület iskolai elsajátítására.

Az életvitel és a háztartásökonómia

Nézzük meg közelebbről, mit is jelent a „háztartás” szó:

– Régen a nagy család jellemzője az önellátás volt, aminek keretét a háztartás, vagyis a „házhöz tartozók tartása” jelentette, akik gazdasági közösséget alkottak.

– Később az együttlét a védelmet nyújtotta.

– Ma a háztartások a fogyasztókat jelentik; ezenkívül vannak még a termelők vagy vállalkozók, mindezek felett pedig a kormányzat vagy az irányítók.

A fogyasztók, termelők és irányítók együttese a gazdasági élet.

A gazdasági életben a háztartások, vagyis a családok szerepe, feladata a pénz, a jövedelmek megszerzése és felhasználása.

A családban alakul a jelen és a jövő, ott regenerálódik a munkaerő, és ott dől el, hogy milyen személyiségű emberek alkotják majd nemzetünket.

Jóllehet az Életvitel és gyakorlati ismeretek tanulása, illetve elsajátítása az 1–10. évfolyamon szakmai alapot jelenthet ugyan, mégsem ad szakmai képzettséget. Az életvitel ismerete és gyakorlata azonban minőségével, ésszerűségével és korszerűségével nemcsak az odahaza, hanem a munkahelyen történő minél magasabb szintű munkavégzést is biztosítja. E műveltségterület birtoklása tehát nem önmagáért való dolog, hanem az életben tartás eszköze.

Tanítható integráltan, egyetlen közös műveltségterületként, vagy a hagyományoshoz igazodóan három tantárgy – Technika, Háztartástan, Pályaorientáció – formájában, de az a fontos, hogy a mindennapi életben hasznos alaptevékenységeket és ismereteket a tanulók a társadalmi és humán dimenziókkal is rendelkező tudományos-technikai alpműveltséggel együtt sajátítják el. Mindez a gyakorlati, technikai feladatok megoldása, azaz több cselekvési lehetőség által történik, mint amennyit az ún. elméleti tárgyak biztosítanak. Ha elfogadjuk azt a fejlődéslélektani elvet, miszerint a pszichikum a tevékenységben fejlődik, akkor a gyakorlati tevékenység egyben az értelmi funkcióknak is forrása, természetes gyakorlóterülete. A szóban forgó műveltségterület az élet minden területét érintő ismeretek és tevékenységek rendszere teszi sokrétűvé, s az összes műveltségterülettel kapcsolatban áll, vagy előzményül szolgál azok tanulásához, esetleg gyakorlatait más területekről szerzett tudásra építi.

Helyi tantervkészítés és/vagy -választás

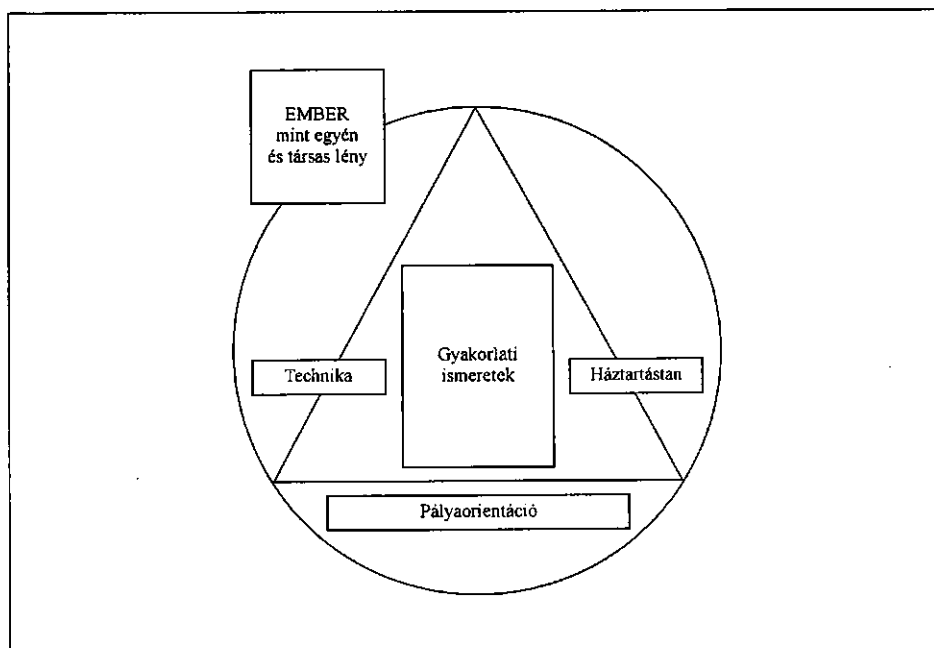
A NAT és az abban meglevő valamennyi műveltségi részterület úgy érvényesül minden magyar tanköteles gyermek közös alpműveltségeként, hogy szemlélete, tartalma és különösen teljesítendő követelményrendszere beépül az iskolák helyi tantervébe, az adott helyi igények és lehetőségek szabta – az iskolai pedagógiai programban rögzített – keretek közé.

Az Életvitel és gyakorlati ismeretek műveltségterület, ezen belül a Technika, Háztartástan és Pályaorientáció műveltségi részterületek, a NAT törvénybe iktatásával az iskolák által feldolgozandó alpműveltségi körbe tartoznak.

A helyi szükségletek és lehetőségek változóak, ennek megfelelően az egyes műveltségterületek és azok részei különböző hangsúllyal szerepelhetnek egy-egy iskola helyi tantervében, de a NAT-ban foglalt követelményeknek mindenképpen meg kell jelenniük bennük, még ha változó eloszlásban vagy más-más elnevezéssel is.

Napjainkban a három műveltségi részterület különbözőképpen jelenik meg az iskolákban. A Technika tantárgyat illetően a jelenleg érvényes tantervhez képest a jövőben sem nagy a változás. A Háztartástan egyelőre – általában a lányok számára – választható tantárgyként szerepel, és egyre több iskolában kerül tantárgyként bevezetésre. A Pályaorientáció évtizedek óta az osztályfőnöki órák egyik fő témáját jelentette, amelyhez a területi Pályaválasztási Tanácsadók szolgáltatnak konkrét segítséget a tanulóknak. A NAT bevezetésével tulajdonképpen ez a téma élte meg a legnagyobb változást, mert tantárggyá válása – ha lehet – az eddigieknél is nagyobb rangra emelte, továbbá az iskolai oktatás egészére kiható nyolcadik közös követelményként a teljes vertikumban jelen van. 1998. szeptember 1-jétől az első és hetedik osztályokban kezdődően az Életvitel és gyakorlati ismeretek mint önálló tantárgy is megjelenhet, hisz mindhárom részterülete az életre való felkészítést szolgálja. A tantárgy a NAT-ban javasolt arányoknak megfelelő időtartammal tanítható, attól sem lefelé, sem felfelé nem térhet el jelentősen, hiszen a törvény is kimondja, hogy egyik műveltségterület sem mehet a másik rovására.

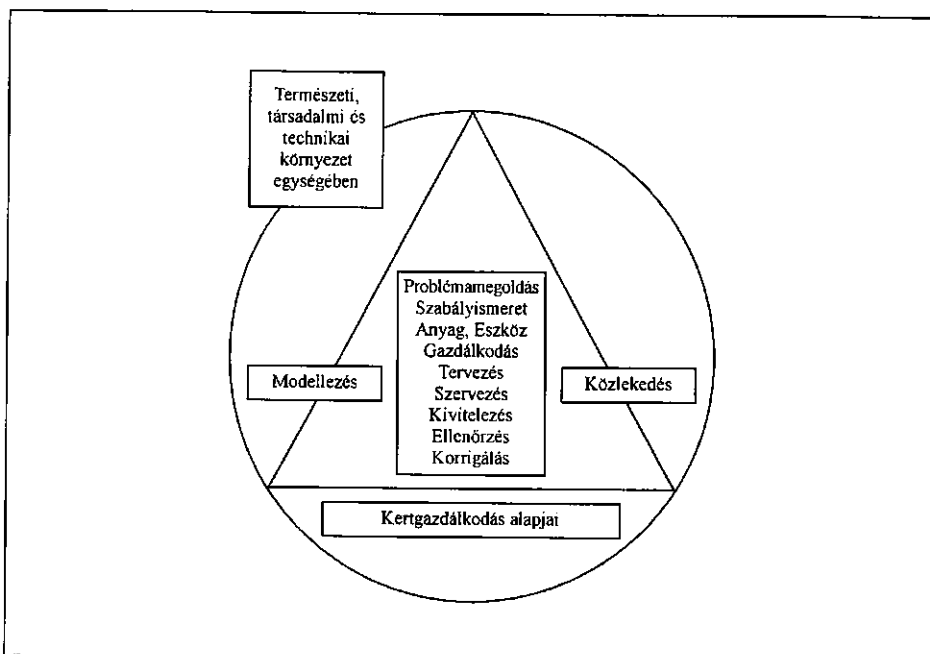
A továbbiakban tekintsük át az *Életvitel és gyakorlati ismeretek* műveltségterületet és annak részterületeit, illetve azok lényegét egy-egy modellben kifejezve!

1. ábra: az *Életvitel és gyakorlati ismeretek* műveltségterület modellje

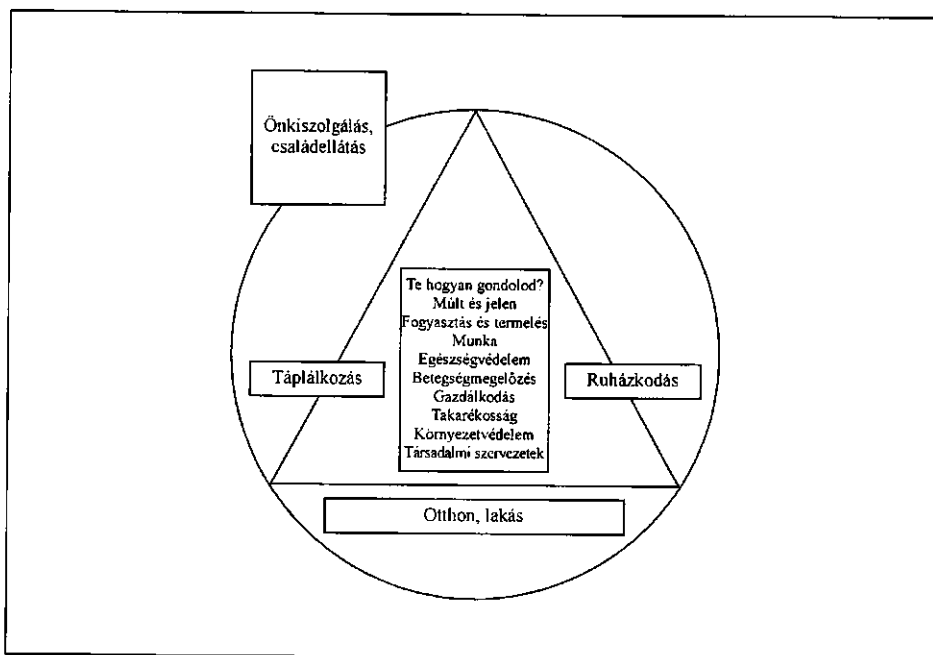
Ugyanezzel a háromszöggel és a köré írható körrel – mint egy összefogó erővel –, továbbá az egész közös középpontjába helyezett és mindegyikre érvényes gyakorlattal ki-fejezhetők a műveltségi részterületek is.

Tekintsük át a *Technika* műveltségi részterület lényegét a modellben!

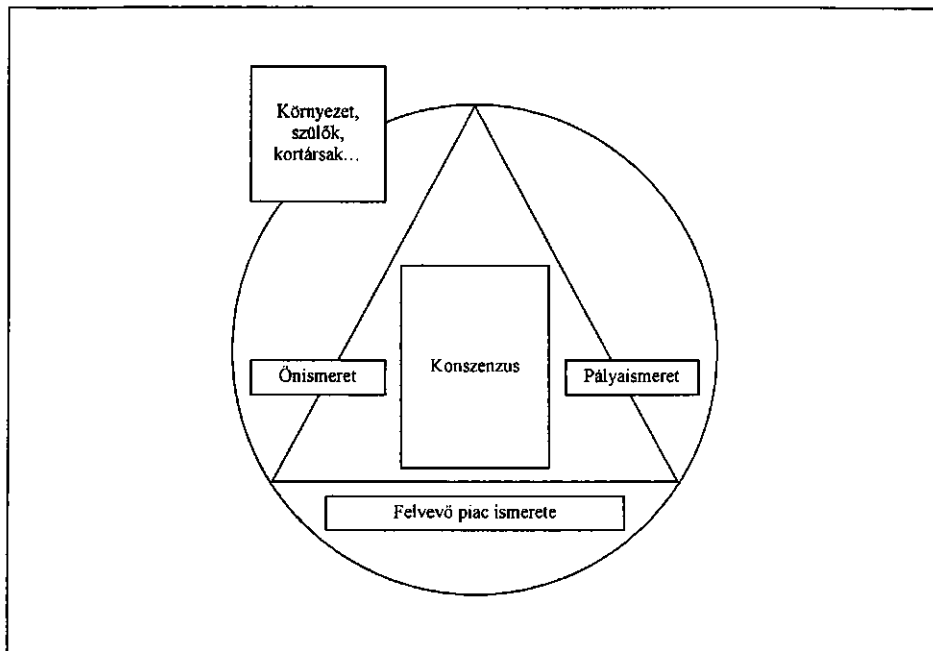
2. ábra: A *Technika* műveltségi részterület modellje

A *Háztartástan* műveltségi részterület lényegének áttekintésére a következő modell szolgál:

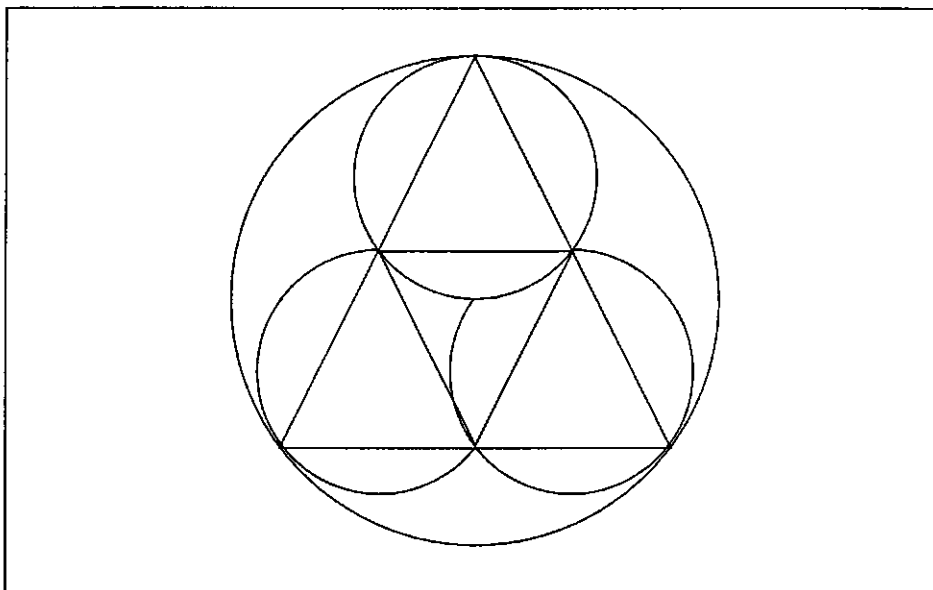
3. ábra: A *Háztartástan* műveltségi részterület modellje

Végül, de nem utolsósorban tekintsük át a *Pályaorientáció* műveltségi részterület lényegét modellünk segítségével:

4. ábra: A Pályaorientáció műveltségi részterület modellje

Az egész műveltségterület lényege még nyilvánvalóbban érzékelhető, ha azt három háromszög és az ezek köré írható körök, illetve azok középpontjainak modelljében fejezzük ki:

5. ábra: Az előző 1+3 modell együtt, egy modellbe tömörítetten

Talán sikerült tömören kifejezni nemcsak az adott műveltségterületben hordozott tartalmat, hanem kiviláglott az ezek közti összefüggés, az egymással való harmonikus kapcsolatuk is. Hiszen bármely tartalmi részi vizsgáлом, ezeknek mindegyike összefügg mindegyikkel, és együtt alkotnak kerek egészet. Tehát amikor azt mondtam, hogy a szóban forgó műveltségterület egyes részei átcsoportosíthatók és más műveltségterületekhez és/vagy részeihez illeszthetők, ugyanakkor más-más elnevezéssel fejezhető ki a lényegük, akkor ezzel nem mondtam valótlan, de mégiscsak azt az elképzelést erősítettem meg, hogy ez a műveltségterület önmagában is megáll, részei egymást erősítik és ki-ki világgépének önálló részét alkotja.

A kérdéses műveltségterület nem csekély jelentőséggel bír, mert jelen korunk kihívásait nagy részben magában foglalja. A társadalomszerkezet átalakulása az egyes családokban állandó változásokat okoz, amelyek a személyes életvitelt is közvetlenül befolyásolják. A gazdaság fejlődése, a háztartások egyre nagyobb fokú gépesítése, a magatartás- és szerepváltozások, a kiscsaládok, az alapszükségletek kielégítését célzó egyre bővülő ajánlatözön csak néhány jele ennek a tendenciának.

A tárgyunkkal kapcsolatos alapismeretek elsajátításának középpontjában a cselekvő ember, a problémamegoldásra kész közösség, a család áll. A fő témakörök a környezetet átalakító képesség, a közlekedési kultúra, az egészség, a táplálkozás, az öltözködés, a lakás és az értelmes munka választása adja, súlyt helyezve a gazdasági, egészségügyi, szociális és kulturális szempontokra is.

Tantervi forma

Most pedig – műveltségterületünk szempontjából – nézzük a helyi tanterv elkészítésével és/vagy adatbankból történő választásával kapcsolatos lépéseket!

A NAT általános jellemzői:

- a nemzeti alapműveltséget foglalja magába;
- a tanulók nevelésének terve;
- megfogalmazza az iskolai élet egészére vonatkozó közös követelményeket;
- műveltségterületenként általános fejlesztési követelményeket állít fel;
- műveltségi részterületenként részletes követelményeket ír le.

A NAT nem hagyományos értelemben vett tanterv a következők miatt:

- nem tartalmazza a tanítás kötelező rendjét;
- nem sorol fel kötelező tantárgyakat;
- a követelményeket nem évfolyamonként, hanem csak négy-, illetve kétévenként adja;
- nem határoz meg óraszámokat, csak óraarányokat;
- a tovább építendő alapokat határozza meg.

Az Életvitel és gyakorlati ismeretek, illetve azon belül a Technika, Háztartástan, Pályaorientáció

- e nemzeti alapműveltség részeként jelenik meg;
- tartalmával a tanulók nevelését szolgálja;
- közös követelményeivel segíti a tanulók látásmódjának alakulását;
- jól körülhatárolt fejlesztési követelményeivel támogatja a tanulók ilyen irányú képességeinek kibontakozását;
- részletes követelményei megmutatják a tudás elemeit.

A helyi tervezés lépései a következők:

Közismert, hogy a közoktatási törvény kimondja, hogy az iskoláknak *pedagógiai programot*, ennek részeként pedig *helyi tantervet* kell készíteniük.

A *pedagógiai program* az iskolák, illetve a tantestület önmeghatározása. A pedagógiai programot a nevelőtestület fogadja el és a fenntartó szakértői vélemény alapján hagyja jóvá. Elkészítésénél a szükségletek számbavétele elsődleges feladat. A kiindulási helyzetet a meglévő lehetőségek adják, ám maga a program az elérni kívánt helyzetre készül. Az adott és a kívánt helyzet fokozatos közelítésének feltételeit is célszerű közbeiktatni,

mint például a változások miatti átképzési lehetőségek, a hiányzó szakok pótlási feltételei, a tárgyi feltételek biztosításának távlatai stb. A pedagógiai programban kerül megfogalmazásra az is, hogy a helyi igényektől és lehetőségektől függően milyen legyen az ismeret, készség, képesség, attitűd, magatartásforma.

A *helyi tanterv* az iskola munkáját leíró helyi szabályozó, amelynek összhangban kell lennie a NAT-tal, annak szellemiségét viszi tovább, nem mondhat neki ellent, s szabályozza mindazt, amiben a NAT szabadságot ad az iskolának.

Az egyes műveltségterületek és műveltségi részterületek közti arányok megválasztása a helyi tanterv készítésének vagy kiválasztásának elsődleges szempontja. Ebből alakul ki azután a tantárgyfelosztás és az óraterv, amely iskolánként és/vagy műveltségi részterületenként különböző fajtájú lehet:

– *integrált* tantárgyi keretek, amelyek vagy egy műveltségterületen belüli integrációt jelentenek, vagy akár több műveltségterületről származó részek integrációjában jöhetnek létre valamely kohéziót képező szempont szerint;

– *hagyományos* tantárgyak;

– *kötelező* tartomány kijelölése;

– *kötelezően választható*, pl. fakultatív, alternatív változatok;

– *szabadon választható* tantárgyak, vagy azon belüli részek, azonban ezek óraszama már a tanórán kívüli körbe tartozik.

A tantárgyfelosztás és az óraterv kialakítását évfolyamonként a közoktatási törvény 52. § szerint történik, amely kimondja, hogy:

– a *szorgalmi idő* 185 nap/év(folyam),

– a tanulói kötelező óraszám nem lehet több, mint:

a) 1–3. osztályban 4 óra/nap,

b) 4–6. osztályban 4,5 óra/nap,

c) 7–8. osztályban 5 óra/nap és

d) 9–10. osztályban 5,5 óra/nap;

– ezenkívül a szabadon választott órákra adható további 20–70%, és ebből az óraszám keretből oldható meg a *csoporthontás* is, amely esetünkben a gyakorlati munka eszközigényessége és balesetveszélyessége miatt – az osztálylétszám függvényében – indokolt lehet.

Az Életvitel és gyakorlati ismeretek tantervi követelményeihez javasolt időkeret a NAT szakaszai szerinti összes óraszám bontásában, megjelölve azt, hogy ez a tanításra kötelezően felhasználható időkeretnek hány százaléka:

Évfolyam:	1–4.	5–6.	7–8.	9–10.
Felhasználható időkeret:	3052 ó	1665 ó	1850 ó	2035 ó
Összes óraszám:	148	148	148	148
Százalékos arány:	5%	9%	8%	7%

Az időkeretek felhasználásának évfolyamok szerinti bontása:

Évfolyam:	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.
Összes óraszám:	37	37	37	37	74	74	74	74	74	74
Heti bontásban:	1	1	1	1	2	2	2	2	2	2

Ettől az átlagra kiszámított óraszámotól kissé – vagy jelentősebb mértékben is el lehet térni. Óraszámot az eleve fakultációkra elkülönített időkeretből merítve, továbbá a tanórán kívüli időkeretből lehet nyerni.

A ráfordítható idő – annak ellenére, hogy heti egységekben került kiszámításra – *tömbösítve* is felhasználható. Ennek különböző formaváltozatai lehetnek.

Az időkeret felhasználásának módja a *tanóra* – ebben szerepelhet *tanulmányi kirándulás, üzemi gyakorlat*, továbbá a tanórán kívüli foglalkozás.

A tantárgy és óraszámainak pontos felvázolása után a tartalmi kimunkálás következik, amely az alábbi rendszerben történik:

– Az adatok és megnevezések rögzítik a tanterv szintjét, vagyis azt, hogy az egész tantervre, évfolyamra, témára stb. vonatkozik, az azt követő tartalmi részletezés. Itt jelennek meg a jellemzők, az erre a részre (szintre) vonatkozó időigény, valamint annak minőségi mutatói, továbbá egyéb megjegyzések és/vagy ajánlások.

– A célmeghatározás az adott tanulási egységre, vagyis annak a témakörnek a „miért-jére” ad választ, amelynek kiindulási pontjaként leírjuk. Esetünkben az egész háztartástanra, annak egy-egy évfolyamára, azon belül az egyes témákra meg kell fogalmazni. A cél meghatározása több fokozatban történhet, vagyis a tanórai és a rövidebb-hosszabb távú cél egységet alkothat. Az életvitel tanításának célja, hogy:

a) a tanulók megismerkedjenek a korszerű munkafajtákkal, a célszerű, szervezett és rendszeres munkavégzéssel;

b) birtokába jussanak az ember életét és sikeres munkavégzését megkönnyítő tudásnak, valamint azoknak a tudatos és felelősségteljes emberi magatartásformáknak, amelyek mindenféle társas viszonyban előrevivők;

c) ezek az ismeretek belsővé váljanak és alkalmazható tudásként működhessenek a mindennapi életben.

– A *követelmények* a célok elérésének „hogyanját” fogalmazzák meg. Az adott egységre vonatkozóan a célok lebontása történik meg operacionalizált követelményekre. A természeti, társadalmi és technikai környezet tudatos, felelős személyiség életviteli ismereteit és a környezetéért felelősséget vállaló, azért tenni tudó, akaró és merő embert jelzi.

– Az *előzmény* abban az esetben fontos, ha az adott követelmény egy előzményes tudás birtokában teljesíthető sikeresen. Ezen a ponton más műveltségterületek (emberismeret, biológia, egészségügy, kémia, matematika, gazdaságtan) és évfolyamok ismeretei kapcsolódhatnak össze.

– A *tartalom* a tananyagot bontja le az adott egységre vonatkozóan.

A háztartástan, amely a legtöbb új elemet tartalmazza, elsősorban az életvitelhez szükséges gyakorlati ismereteket foglalja össze. Az életmód-alakításhoz megfelelő magatartásminták tartoznak, melyek fejlesztése hosszú időn át tartó tanulási folyamatot, kellő gyakorlatot igényel. Ezzel a Technika tantárggyal kapcsolatos, évek óta tartó vitákban – gyakorlati oktatás vagy ismeretközlés? – is állást foglalunk, mert gyakorlat által kívánunk ismeretet nyújtani.

Az aktivitás, vagyis a tantárgyi foglalkoztatás (gyakorlat) sokkal jobban megfelel a 6–16 éves tanulók életkori sajátosságainak, mint a csupán intellektuális úton való ismeretszerzés, nem beszélve arról, hogy milyen elengedhetetlenül fontos a teljes személyiség alakulásához.

– A *részei* rovatban megjelöljük azokat a további egységeket, amelyek a tantervet tovább tagolják.

– Az *értékelés* azt mondja meg a tanterv felhasználójának, hogyan ellenőrizze az eredményességet az adott részre vonatkozóan. Szempontokat ad továbbá az egyes követelmények elérésének megállapításához.

– A *feltételek* rovatban kerülnek felsorolásra mindazok az erőforrások, amelyek a tanításhoz szükségesek. Az is megtudható itt, hogy az adott idő alatt milyen személyi és tárgyi feltételek mellett remélhető a kitűzött célok elérése.

Az Életvitel és gyakorlati ismeretek műveltségterületet lefedő – készülő – helyi tanterv idevonatkozó általános jellemzői a következők:

– A helyi tanterv szerinti tanításhoz javasolt végzettség vagy különleges felkészültség: 1–4. osztályban általános iskolai tanítói, 5–6. osztályban szakirányú speciális szakkollégiumi vagy szakirányú általános iskolai tanári, 7–8. osztályban szakirányú általános iskolai tanári, 9–10. osztályban szakirányú középiskolai tanári oklevél. Ezen szakok: technika vagy műszaki és mezőgazdasági ismeretek, háztartási ismeretek és háztartás-ökönómia, humán szervezői vagy szociális területen szerzett diploma.

– A helyi tanterv által igényelt sajátos térszervezési megoldások: egyéni, páros- és csoportmunkához alakított szaktantermi berendezés, továbbá termelőüzem látogatása.

– A tanterv által igényelt csoportszervezés módja és szempontjai: a biztonságos munkavégzés feltételeként a tanulócsoporthat létszáma 1–4. osztályban 8–26 fő, 5–10. osztályban 8–16 fő lehet, illetve ennél nagyobb létszám esetén – balesetmegelőzés miatt – csoportbontás indokolt, különösen a balesetveszélyes munkáknál.

– A helyi tanterv megvalósításával kapcsolatos különleges helyiség-, berendezés- és felszerelési igény: *tanműhely* – berendezéssel, munkaeszközökkel, szerszámokkal; *közlekedési terepgyakorlat színhelye*; *tankönyvha* – munkaasztalokkal, mosogatóval, tűzhelylyel, felszerelésekkel és tároló berendezéssel; *élősarok* – szobanövények tartására és ápolására szolgáló felszereléssel.

– A helyi tantervek a különböző kiadók tankönyveinek széles választékán és saját készítésű taneszközök felhasználásán alapulnak.

– A helyi tanterv tanításához szükséges egyéb ismerethordozók: írásvetítő, képsorozat, fali tábla, diafilm, videofilm, számítógépes programok stb.

– A tantárgy jellemzője az anyag- és kelléki igény, amely a tanulónkénti keretösszegekből vagy egyéb helyi forrásból finanszírozható.

– A tantervhez kapcsolódó eszközigeny évfolyamonként és témánként különböző (a szükséges kézi- és gépi szerszámok helyi forrásból, illetve pályázat útján szerezhetők be).

A helyi tantervek kiválasztása, illetve alkalmazása, adaptálása a forgalomban levő választékból történhet. A pedagógiai központokban működő *tantervi adatbankok* számítógépes rendszeren forgalmazott, különböző szempontoknak eleget tevő, minősített tanterveket kínálnak. Lehet teljes iskolai tantervet választani, amelyek mindegyike tartalmazza az Életvitel és gyakorlati ismeretek műveltségterületet is, lehet átfogó műveltségterületet vagy csak egyes műveltségi részterületeket, ez esetben kisebb mozaikokból össze kell állítani az átfogó, illetve a teljes iskolai részt.

A tantervbankokból a tanterv mágneslemezen történő kivétele ingyenes szolgáltatás, kinyomtatása pedig papír áron, önköltséges alapon történik.

A tantervbankban „*Profil 3.2*” programban írt és forgalmazott tantervek találhatók. Ennek a rendszernek előnyös tulajdonságai az alábbiakban foglalhatók össze:

– egységes formai keretben, szabványos formájú, konzekvensen leírt, könnyen olvasható tantervek;

– tantervbankban tárolhatók, ami megkönnyíti az országos, a szakmai, a fenntartói és a helyi-intézményi tantervek összehangolását;

– könnyen terjeszthetők;

– a szoftver segít abban, hogy könnyen feltárható legyen a kínálat;

– segít a tanároknak, hogy több tantervet tekinthessenek át és összegyűjthessék a tanítási ötleteket;

– segíti az iskolavezetés tervezőmunkáját;

– a tantervbankban található kínálatból nem csupán egyetlen iskolai választható, hanem a kívánt iskolai változat több teljes tanterv részeiből és a résztantervi kínálatokból is összeállítható.

A Profil program segíti a kiválasztott tanterv alkalmazását, a helyi igényeknek és lehetőségeknek megfelelő bővítését, illetve az azok szerinti átalakítását.

Irodalom

Tantervek külföldön. Válogatta: HORÁNSZKY NÁNDOR és SZEBENYI PÉTER, Tantervelmélet forrásai, sorozatszerkesztő: BÁTHORY ZOLTÁN, Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 1993

BALLÉR ENDRE: *Tantervelméletek Magyarországon a XIX–XX. században.* Tantervelmélet forrásai, sorozatszerkesztő: HORÁNSZKY NÁNDOR, Országos Közoktatási Intézet, 1996

Hauswirtschaft, Ernährung, Kleidung, Wohnen. Lehrplan, Basel-Stadt, 1992

MÜLLER-WALSER-BERGER: *Haushalts- und Wirtschaftslehre, Sauglingspflege.* Verlagsanstalt Tyrolia, Innsbruck,

- MARIA SCHUH: *Gemeinsam haushalten. Ernährung – Umwelt – Partnerschaft.* Österreichischer Bundesverlag, Wien, 1989
- Törvény a Közoktatásról* 1993., 1995. ÉVI LXXIX, 1995 ÉVI CXXI és az 1996 évi törvény, amelyet az Országgyűlés 1996. július 5-i ülésnapján fogadott el
- Nemzeti Alaptanterv.* Művelődési és Közoktatási Minisztérium megbízására kiadta a Korona Kiadó, Budapest, 1995
- Tájékoztatók a NAT Műveltségi Területeiről: NAGY ATTILÁNÉ–NÉMETH FERENC: *Életvitel és gyakorlati ismeretek.* Szerkesztette: SZEBENYI PÉTER, NAT-TAN sorozatszerkesztő: MIHÁLY OTTÓ, Korona Kiadó, Budapest, 1996
- PÓCZE GÁBOR–TRENCSÉNYI LÁSZLÓ: *Pedagógiai program hogyan?* NAT-TAN sorozatszerkesztő: MIHÁLY OTTÓ, Országos Közoktatási Intézet, Budapest, 1996
- SZEBENYI PÉTER: *Hogyan készítsünk helyi tantervet?* Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Pedagógiai és Köz-művelődési Intézet, Miskolc, 1996
- KÁLDI TAMÁS–KADÁRNÉ FÜLÖP JUDIT: *Tantervezés.* Iskolaszolga Kft., Budapest, 1996
- BOGNÁR MÁRIA–HORVÁTH H. ATTILA: *Segédlet a Helyi tantervi program készítéséhez, Helyi tanterv készítői tanfolyamok taneszköze.* Iskolafejlesztési Alapítvány, Budapest, 1996
- SZÜCS ERVIN: *Beszélgessünk a technikáról!* Műszaki Kiadó, Budapest, 1979.
- JEAGER PÉTER: *A technika oktatása néhány fejlett országban.* Konceptiók, irányzatok, tapasztalatok, PSzM Projekt Programiroda, Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1993
- BÉRCZI–CECH–HAGYI–FABRICZY–SCHILLER: *Felkészülés a technológiai korszakváltásra I., Technológiák,* PSzM Projekt Programiroda, Keraban Könyvkiadó, Budapest, 1995
- HAMRÁK ANNA–KISS IMRE: *Technika kézikönyv I–II.,* Tankönyvkiadó, Budapest, 1988, 1989
- Háztartási Ismeretek,* Német Szerzői Kollektíva, Műszaki Kiadó, Budapest, 1995
- BARTY PHILLIPS: *Nagy Háztartáskönyv.* Cserépfalvi Kiadó, Budapest, 1991
- KENÉZ GYÖZÖNÉ: *Munka a háztartásban. Válogatott szemelvények a háztartási munkatamból.* Tanári kézikönyv, PSzM és Nemzeti tankönyvkiadó, Budapest, 1993
- KENÉZ GYÖZÖNÉ–NAGY ATTILÁNÉ: *Háztartási munka és költségelemzés.* Tanárképző Tanfolyami Jegyzet, Kézirat, FPI, 1992
- Minden napi mindentudó.* Gyakorlati gondok, egyszerű trükkök, ötletes megoldások, Szerk: SANDY SHEPHERD, HENRIETTA WILKINSON (Nagy-Britannia) JYM DWYER, SALLY FRENCH (USA), Reader's Digest Kiadó Kft., Budapest, 1996
- DÓSA ÉVA–KOMJÁTHY ANNA: *HAMMM Táplálkozási Kislexikon.* Interprotein Kft., Budapest, 1990.
- K. DADAY ENIKŐ–PATAKI MÁRIA: *Kezdő háziasszonyok könyve.* Gazdasszonyképző sorozat, Agricola Kiadó, Budapest, 1990
- Családi ünnepek.* Szerk.: KOVÁCS ISTVÁN és szerzőtársai, Gazdasszonyképző sorozat, Agricola Kiadó, Budapest, 1990.
- BÉRES JÓZSEF–NÉMETH HERMINA: *A tudatos táplálkozás.* Béres Rt. Budapest, 1996
- LISCSINSZKI BÉLA: *Reform szakácskönyv.* Corvina Kiadó Bp. 1991
- SZILÁGYI ÁGNES–HUNYADVÁRI LÁSZLÓNÉ: *Az egészséges életmód étrendje.* Innomark marketing Tanácsadó Fejlesztő V. Bp. 1989
- QUENTIN CREWE: *Nemzetközi étlapkalauz.* Park Könyvkiadó Kft. Budapest, 1990.
- HERVI ÉS MARYLIN DIAMOND: *Testkontroll. Életerő életfogytig, Mit – mikor – mivel ?* Agykontroll Kiadó, Domján László, 1990
- A főzés alapanyagai.* Szerk.: ADRIAN BAILEY, Novotrade Kiadó, Budapest, 1991
- ARTHUR Mc GOWERN: *Az Élet Művészete. Ételművészet – Életművészet.* Szerkesztette: HATVANY LILI, A Színházi Élet Kiadása
- CZEIZEL ENDRE: *Felkészülés a családi életre.* Corvina Kiadó, 1996
- CSENDES ÉVA: *Életvezetési ismeretek és készségek.* A 10–14 éves korosztály nevelőinek tanári kézikönyve, Calibra Kiadó, Budapest
- KURDICS MIHÁLY: *A kábitószert itt van testközelben.* Kézikönyv felnőtteknek és fiataloknak, Zsiráf Kiadó, 1996
- PATAI KLÁRA: *Szenvedélyeink.* Zsiráf Kft. Kiadó, 1996
- FÜRSTNÉ KOLYI ERZSÉBET: *Hogyan viselkedjem?* Hasznos tanácsok tizenéveseknek és szüleiknek, Konsept Kiadó, Budapest
- OLÁH JÁNOSNÉ: *Háztartástani és vállalkozói alapismeretek.* Fejér Megyei Pedagógiai Intézet, Székesfehérvár, 1991
- Betegápolás otthon.* Angol Szerzői Kollektíva, A Magyar Vöröskereszt és a Budapesti Mcntőalapítvány kézikönyve, SubRósa Kiadó Budapest, 1993
- CSIZMADIA LÁSZLÓ–KADAS LAJOS–KENÉZ GYÖZÖNÉ–REISCHL GÁBOR: *Fizetővendéglátás és falusi turizmus.* Kereskedelmi és Idegenforgalmi Továbbképző és Országos Idegenforgalmi Hivatal, Budapest, 1992
- TAMÁS ENIKŐ: *Biológiai kertészkedés.* Gazdasszonyképző sorozat, Agricola Kiadó, Budapest, 1990.
- VALLÓ LÁSZLÓ: *A kiskertész.* Kertmagyarország sorozat, Agricola Kiadó, Budapest, 1991
- Ezer ragyogó ötlet hobbikerítészeknek.* (Ford.: Alföldi Boruss Istvánné) Planétás Kiadó Budapest, 1991
- LELEKES LAJOS (szerk.) *Házikerti kézikönyv.* Mezőgazdasági Kiadó, Budapest, 1996
- A termelés-gazdálkodás helyi programja és tapasztalatai a tócoskerti általános iskolában.* Szerk.: PETRIKÁS ÁRPÁD, KLTE Neveléstudományi Tanszék, Debrecen, 1991